

ніка». 2015. № 827. С. 74-78.

3. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11 сер. 2011 р. № 811. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011#Text>.

4. Широ С. В. Права ребенка: необходимость внедрения новых механизмов защиты : монография. Москва : Мурманск, 2009. 168 с.

Шебет Уляна Романівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
юридичний факультет,
здобувач вищої освіти*

Науковий керівник:
Наливайко Лариса Романівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри
загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

РОЛЬ ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ УКРАЇНИ У ПИТАННЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Побудова і забезпечення дієвого функціонуючого механізму захисту прав і свобод людини та громадянина залишаються пріоритетними завданнями держави. Сьогодні Україна будує власний механізм захисту прав людини, аналізуючи свій історичний досвід конституційно-правової практики, беручи до уваги як національні особливості, так і використовуючи відповідний досвід інших країн (особливо близьких нам в правовому чи навіть історичному, ментальному розумінні). В цьому, на нашу думку, визначається особливість даного процесу, в якому важливу роль відведено органам, до функцій яких належить захист прав і свобод людини та громадянина, – це органи конституційної юстиції, судова система, омбудсман тощо.

Найвищу юридичну силу має Конституція, а основною юридичною гарантією прав і свобод людини є їх судовий захист. Оскільки передусім в Конституції України закладені фундаментальні гарантії захисту прав і свобод людини в країні, то особлива роль тут відведена органам конституційної юрисдикції. Здійснення централізованого конституційного контролю спеціальним судовим органом, який не входить до системи судів загальної юрисдикції, свідчить про запровадження в Україні європейської моделі конституцій-

ного контролю, що пояснюється змістом і характером функції конституційного контролю, а також соціальним призначенням і природою функції судового конституційного контролю [4, с. 36]. В країнах з такою діючою моделлю (Австрія, Німеччина, Угорщина, Хорватія, Чехія) захист конституційних прав і свобод людини та громадянина здійснюється конституційними судами безпосередньо, в законодавстві закріплено інститут конституційної скарги, а повноваження з захисту прав людини передбачено як складову частину компетенції органів конституційної юрисдикції [6, с. 74].

Аналіз останньої судово-конституційної реформи дозволяє впевнитися у висновку науковців, що КСУ є специфічним органом, який останнім на національному рівні здійснює виключні спеціальні повноваження, спрямовані на захист прав і основних свобод людини і громадянина [24, с. 155]. Такий висновок впливає з огляду на розташування норми, яка гарантує кожному право звернутись із конституційною скаргою до КСУ, – після норми про право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та перед нормою про право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Це вчергове свідчить про дворівневність (національний і міжнародний) механізму захисту прав і свобод людини в Україні. Крім того, використане в ч. 4 ст. 55 КУ формулювання «з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом» звертає увагу на ст. 151-1 КУ, яка підкреслює, за науковим визначенням І. Берестової, «унікальний характер» повноважень КСУ як «останнього на національному рівні юрисдикційного органу, що сприяє захисту прав і свобод людини і громадянина та допомагає протистояти небезпечній нормативній експансії держави в цілому» [1, с. 156]. Так, КСУ вирішує питання про відповідність Конституції (конституційність) закону України за конституційною скаргою (може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано) особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Запровадження з 2016 р. в Україні конституційної скарги як нового конституційного механізму захисту прав і свобод фізичних і юридичних осіб, на нашу думку, ставить остаточну крапку в тривалій науковій дискусії щодо правозахисної функції КСУ. Ця дискусія велася в межах декількох обговорюваних проблем, серед яких: відсутність в законодавстві прямо визначених функцій КСУ, а відображення лише повноважень КСУ, внаслідок чого під його функціями розумілися «основні напрями діяльності, що реалізуються КСУ через його повноваження з метою виконання основних завдань конституційного правосуддя, а також утвердження конституційної законності в межах держави»; непрямий характер конституційно-судового механізму захисту прав і свобод людини через загальний, абстрактний характер конституцій-

ного контролю, його не дієвість у конкретних правовідносинах, що вимагають негайного врегулювання. Зміни основних засад функціонування КСУ відбулися внаслідок конституційно-судової реформи 2016 р., в якій КСУ виступив і як головний об'єкт реформування, і як безпосередній учасник цього процесу [5, с. 195]. Говорячи про «принципове та глибинне значення» такого нововведення, О. Бориславська звертає увагу на фактично визначену нову місію КСУ: «якщо раніше вона полягала у гарантуванні верховенства Конституції, втілення у життя конституційних цінностей та принципів, і лише через них, опосередковано, – захист прав людини, то відтепер вона безпосередньо полягає у гарантуванні верховенства Конституції та забезпеченні обмеженості держави Основним Законом та правами людини» [2, с. 8]. Цієї ж думки дотримується у своєму дисертаційному дослідженні А. Л. Деркач, відносячи конституційний захист цих прав до фундаментальних рівнів захисту [3, с. 22].

Таким чином, впровадження в Україні інституту конституційної скарги значно посилило роль КСУ у забезпеченні й захисту гарантованих КУ прав і свобод. Правозахисна функція органу конституційної юрисдикції полягає не тільки в його прямій участі в усуненні перешкод у здійсненні громадянами своїх прав і свобод, а й в сприянні реалізації конституційно гарантованого права на судовий захист. Надаючи право прямого індивідуального доступу до Конституційного Суду, інститут конституційної скарги потенційно дає змогу не лише захищати особисті права, а й забезпечувати конституційність всієї правової системи України.

Бібліографічні посилання:

1. Берестова І. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 154-159.
2. Бориславська О. М. Конституційний Суд України: наступний етап розвитку чи початок нової ери? *Український часопис конституційного права*. 2018. С. 8-10.
3. Деркач А. Л. Захист прав людини у конституційному процесі: питання теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.02, 12.00.11. Київ, 2019. 41 с.
4. Конституційна юрисдикція: підручник / за ред. Ю. Г. Барабаша, А. О. Селіванова. Харків: Право, 2012. 168 с.
5. Стецюк П. Б. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз). *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 194-201.
6. Цимбалістий Т. О., Росоляк О. Б. Органи конституційної юрисдикції в механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні й Польщі. *Актуальні проблеми мовознавства*. 2016. Вип. 1. С. 73-77.